

יוצאים לדרך חדשה

אם אתם מטיילים הרבה וכבר סימנתם וי על רבים ממסלולי הטיול המוכרים בארץ, הנה המלצות על שלושה מסלולים פחות מתוירים אבל לא פחות מעניינים – בשפלת יהודה, בנגב ובשומרון

מסלול 1: שמורת טבע צוקי שיירות

מהר עיט לנחל כסוי

מסלול טיול חדש בנגב למיטיבי לכת מוביל את המטייל מהר עיט אל צוקי שיירות ומסתיים בחולות הנפלאים של נחל כסוי / כתב: יעקב שקולניק

אופי המסלול: מסלול הליכה קווי. יש לדאוג לרכב מאסף בסוף המסלול. למיטיבי לכת, כ-13 קילומטר, כחמש-שש שעות.

איך מגיעים? מצומת קטורה שבכביש 90 עולים מערבה בכביש 40 לכיוון מצפה רמון. לאחר כ-3.4 קילומטרים חולפים על פני מצפור הר עיט שבעיקול הכביש. ממשיכים עוד כשני קילומטרים, ואחרי הכניסה למחנה הצבאי פונים שמאלה בדרך עפר המסומנת בסימון כחול. השביל הרגלי מתחיל כ-700 מטר בהמשך הדרך בנקודת המפגש של שלושה שבילים המסומנים בכחול, בשחור ובירוק. אנו נעקוב אחר השביל המסומן בירוק.

המסלול

השביל נכנס מיד לערוץ שהולך ומתעמק, ואחרי כקילומטר עוקף את הקניון הענק שיוצר ראשו של נחל גרופית. הנחל מתחתר בעוצמה בשל הפרש הגובה שבין הר עיט לערבה, בערך 400 מטר, ולפיכך השביל אינו מסתכן בהתקרבות לקניון אלא מטפס בנחת לראשו של הר איה – נוף ירח רחב ושטוח, ריק מצמחייה. מקצה המצוק של הר איה יש תצפית מרהיבה על הערבה והרי אדום.

מגרש המשחקים בדיונות נחל כסוי

החולות הזהובים בנחל כסוי, המשתרעים על פני כ-15 קילומטר רבוע, מושכים אליהם מטיילים רבים. "החולות היו בעבר מגרש משחקים של ג'יפאים שנסעו בשטח ו'חרשו' אותו תוך שהם רומסים את החי והצומח ומשנים את פני הדיונות", מספר גיל עברון, פקח נחלים גדולים, "אך ב-2009 הוכרז המקום כשמורת טבע וכעת הוא חלק משמורת טבע צוקי שיירות". השמורה הוכרזה בזכות החול הייחודי שבה – חול גירני שמקורו בסלעי משקע ימי מבקעת עובדה. בחול מאובנים רבים של פורמיניפרות (מאובנים מיקרוסקופיים). על החול הזה גדל הצמח לענה חד־זרעית, שמאפיין את מישור החוף אך נמצא גם כאן באוכלוסייה קטנה ומקומית. "הפיכת השטח לשמורה אפשר לנו להסדיר מסלול לכלי רכב ומסלול אחר להליכה רגלית. הצבנו במקום גם שילוט המכוון למסלולים השונים וציבור המטיילים מתבקש לנוע על השבילים בלבד", מסכם עברון.

השביל יורד מהר איה ופוגש דרך עפר המסומנת באדום. דרך זו מלווה את קו צינור הנפט אילת-אשקלון (קצא"א). נצמד בדרך כמה מטרים שמאלה ונגלה את המשך השביל "הירוק", העולה ביובל של נחל איה ומסתיים באחת ב"סכין" של הר גרופית. התצפית על הערבה מרהיבה. השביל יורד מהר גרופית היישר לערוץ נחל כסוי. תחילה צועדים בערוץ גדול, בנוף המדברי שכבר הכרנו קודם, אך בהמשך הנוף משתנה ללא הכר – דיונות חול גדולות חוסמות כליל את

ערוצו הרחב של הנחל בעוד כתפיו נשארות גירניות לחלוטין. הצמח הבולט ביותר בשטח הוא עציון (פרקרק) פרסי, צמח שיועד לצמוח בקרקעות חוליות של מדבר אמיתי. השביל "הירוק" שבו צעדנו מגיע לדרך עפר המסומנת בסימון אדום. מי שיפנה ימינה יגיע תוך כקילומטר לכביש המוביל לשחרות. מי שיצמד שמאלה יגיע תוך קילומטר וחצי לדיונה המפורסמת של נחל כסוי, הנשענת על מדרון גיר גבוה. לסיום הטיול נתכבד בטיפוס אל ראש הדיונה הנהדרת ונגלוש בריצת דילוגים וגלגולים למטה. הגישה לדיונה מכביש שחרות קצרה ונוחה ומתאימה לרכב פרטי. סמוך לדיונה הקצתה רשות הטבע והגנים רחבה לחניון לילה.

מסלול 2: גן לאומי עמק האלה

מנתיב הל"ה לחורבת קיאפה

גן לאומי עמק האלה, בלב שפלת יהודה, הוא מרחב המשלב גבעות עטויות חורש טבעי, אתר ארכיאולוגי מרתק מימי בית ראשון ונופי מטעים / כתב: יעקב שקולניק

נקודת מוצא וסיום: קיבוץ נתיב הל"ה, ברחבה הסמוכה למפעל תנ"ה. גישה בדרך סלולה שבין מפעל תנ"ה ללולי הקיבוץ.

אופי הטיול: מסלול הליכה מעגלי, קל, כשישה קילומטרים, כשלוש שעות.

איך מגיעים? נכנסים לקיבוץ נתיב הל"ה ומהשער נוסעים שמאלה בדרך המגיעה למפעל תנ"ה. מסלול הטיול מתחיל בדרך הסלולה שבין מפעל תנ"ה ללולי הקיבוץ.

המסלול

גבעות השפלה הרכות מתנשאות מעל העמק הרחב של נחל האלה, שבדיוק כאן מתעקל צפונה, מאגף את תל עזקה וממשיך בדרכו לנחל לכיש. עמק האלה הוא נוף וזיכרון – מנקדים אותו הבוסתנים בחורבות הכפר בית נטיף, מטעי השקדים והכרמים של קיבוץ נתיב הל"ה, כתמי חורש מפותח שבהם שולט האלון המצוי וּבְתוֹת המצמיחות בחורף ובאביב שלל פרחים ססגוניים. אחד המקומות המיוחדים באזור הוא חורבת קיאפה, השוכנת על גבי גבעה, בצדו הדרום-מערבי של השטח. חפירות ארכיאולוגיות שנעשו בשנים האחרונות במקום הביאו לתגלית חדשה של עיר מתקופת דוד המלך, הראשונה שנחפרה עד כה בישראל. ככל הנראה זוהי שעריים, המוזכרת במקרא כעירייה הסמוכה לזירת הקרב בין דוד לגוליית.

חורבת קיאפה צילום דורון שינמן

חולות נחל כסוי צילם דורון ניסים

למרגלות האתר מתנשא מצוק הסלע, המזוהה על ידי ארכיאולוגים כאזור "אפס דמים" המקראי, המקום שבו הוכרעה המערכה בין דוד לגוליית. הרבה יותר מאוחר, בימי מלחמת העצמאות, עברה כאן מחלקת הל"ה בדרכה לגוש עציון הנצור, אבל ליעדה לא הגיעה. תחילת המסלול ברחבת החניה. משם עולים צפונה בדרך עפר לכתף נחל האלה, שנוצרה מהתחתרות הנחל בסלעי החוואר של תצורת טקיה ובסלעי הקרטון הסדוקים המשובצים בגיר של תצורת עדולם. הדרך פוגשת את שביל ישראל. פנינו - מערבה. לאחר כשלושה קילומטרים השביל מגיע לחורבת קיאפה. בחפירות שנערכו במקום נחשפו שרידי יישוב מראשית תקופת המלוכה וכן מהתקופה ההלניסטית ומתקופות מאוחרות יותר. ראש משלחת החפירות, הארכיאולוג יוסף גורפינק, מזהה את המקום עם העיר המקראית שעריים (באתר נחשפו שני השערים של היישוב) והוא מייחס את הממצאים הקדומים במקום לתקופת דוד המלך. לדעתו, השנויה במחלוקת, זוהי הוכחה לכך

תוכנית הגן הלאומי עמק האלה יוצאת לדרך

שטח הגבעות הנמצאות מדרום לעיר בית שמש הוא אזור מרהיב ביופיו וחלק ממכלול של שטחים פתוחים המהווה מסדרון אקולוגי חשוב. השטח נכלל בעבר בתוכנית מתאר לבנייה ולהרחבה של שכונת רמת בית שמש. הבינוי במרחב הפתוח עלול היה לפגוע בערכי הטבע והנוף במקום וכן ביכולת לראות בעתיד, בצורה אותנטית, את מקום התרחשותם של הסיפורים ההיסטוריים ושל המיתוסים הרבים שאליהם נקשר. בשל הערכיות הרבה של השטח הזה וחשיבות השמירה על רצף של שטחים טבעיים ללא בינוי ותשתיות, הצליחה רשות הטבע והגנים לקדם במקום, בשיתוף עם תושבי האזור ורשות העתיקות, גן לאומי שישמור על הטבע ועל המורשת של האזור, ואילו תוכנית הבנייה בוטלה. בגן הלאומי מתוכננים אזורי טיול, שבילים ונקודות תצפית לתושבים השכנים מבית שמש ולמבקרים הרבים שעתידיים להגיע.

שדוד עמד בראש ממלכה גדולה וחזקה. מחורבת קיאפה השביל יורד דרומה. זה הזמן להתייחס לסבך השיטה המלבניה שמלווה את ערוץ הנחל. מסלול הטיול שב לנקודת המוצא בדרך עפר (לא מסומנת), העוברת בצד מטעי השקדים הממלאים את העמק.

מסלול 3: אל פסגות השומרון

בסיום ניחשף לחבל ארץ מוכר פחות, אך יפה להפליא ועשיר בהיסטוריה, במנהגים ומסורות, בטבע ובנופי בראשית / כתב: מוטי שפי

אופי המסלול: ברכב וברגל, קל - לכל הגילים, אורך כחצי יום עד יום שלם. הערה: השומרונים שומרים על קדושת השבת ולכן בשבתות אתר הר גריזים סגור למבקרים.

המסלול

מתחילים בעלייה מערבה, ימינה, לכיוון היישוב הר ברכה, מהכיכר בחלק הצפוני של כביש 60. אפשר להגיע מכביש חוצה שומרון (כביש 5) או מכביש אלפי מנשה־קדומים (כביש 55) ואז לפנות לפי השילוט לכיוון הר ברכה (מופיע בתוכנות הניווט לרכב). כקילומטר לאחר תחילת העלייה נבחין בצמוד לכביש, מצד שמאל, בשלט "מעיין עמשא" ולידו במגרש חניה. כאן אפשר לעצור. במקום שלוש בריכות שכשוך לקטנטנים, שולחנות וספסלים. המקום פותח לרווחת הקהל על ידי מועצה אזורית שומרון.

המעיין, בשמו העתיק "עין מח'נה", נמצא למרגלות שמורת נבי איסמעיל. שביל רגלי קצר מוביל אל ריכוז של יותר מ־120 עצי אלה אטלנטית, המקיפים מתחם של קבר שיח'. אפשר לרדת חזרה ברגל למכוניות או לבקש מהנהג התורן להתקדם עם הרכב קילומטר נוסף במעלה הכביש ולהמתין למטיילים במגרש החניה לפי השילוט "שמורת האלות - נבי איסמעיל". ממשיכים להעפיל עם הרכב עד לשער הכניסה ליישוב הר ברכה, שם נפנה בכביש ימינה לפי השילוט "לאתר הר גריזים". בקצה הכביש נפנה שוב בצומת "טיי" ימינה. נעבור במרכז השכונה השומרונית

"קריית בית אל לזזה" ונמשיך בנסיעה עד שנגיע לשער אתר הר גריזים (הכניסה בתשלום, למנויי "מטמון" - בחינם). נחנה את הרכבים ונצא לסיור רגלי באתר. הר גריזים מתנשא לגובה של 868 מטר מעל פני הים. במהלך טקס ההשבעה של עם ישראל לאחר חזרתו לארץ מגלות מצרים, שאותו ערך יהושע, עמדה מחצית העם על הר גריזים (הר הברכה), ומחצית אחרת - על הר עיבל (הר הקללה). כאן, ככל הנראה, נערך גם טקס הכתרתו למלך של ירבעם בן נבט - מלך ישראל הראשון לאחר הפילוג מממלכת יהודה. כאן גם נשא יותם את "משל האטד" לאחר שהסתתר מהטבח שערך אבימלך ב־70 אחיו.

זהו המקום המקודש ביותר לעדת השומרונים - העדה הקטנה בעולם (כ־800 בני העדה חיים בישראל, מחציתה בשכונה על הר גריזים והמחצית השנייה בשכונה בחולון, שניתנה להם על ידי נשיא המדינה יצחק בן צבי). השומרונים מאמינים שאירועים תנ"כיים רבים קרו

כאן, ולא בהר המוריה, שמזוהה על ידי היהודים בסמוך לירושלים. לפי המסורת השומרונית בהר גריזים התרחשה עקידת יצחק, כאן נמצאת אבן השתייה (שעליה מושתת העולם) וכאן הקים יהושע את מזבח שתיים־עשרה האבנים.

האתר הארכיאולוגי: ד"ר יצחק מגן, ארכיאולוג וקצין מטה לארכיאולוגיה במנהל האזרחי ביו"ש, ערך 22 עונות חפירה רצופות באתר הארכיאולוגי בראש הר גריזים, מתוך כוונה ותקווה לחשוף את בית המקדש השומרוני וללמוד על תבנית בית המקדש הראשון בירושלים, שממנו לא נשארו שרידים. במהלך שנות החפירה הרבות התגלו ממצאים ארכיאולוגיים בהיקפים אדירים - 13 אלף מטבעות (מחציתם אפשר לזהות ולתארך), יותר מ־420 כתובות וחלקי כתובות, כמויות גדולות של חרסים ועוד. אחד הממצאים המרגשים שהתגלה בסמוך למתחם המקודש השומרוני הוא פעמון זהב קטן - ייתכן שהיה קשור על האפוד של הכוהן

הגדול כשנכנס פעם בשנה, ביום הכיפורים, לקודש הקודשים.

במהלך סיור באתר נבקר בין שרידי הבנייה המרשימים, החל מהתקופה הפרסית ועד התקופות ההלניסטיות והרומיות. נשקיף לכיוון הר עיבל (גובה 940 מטר), שעליו זיהה פרופ' אדם זרטל ז"ל את "מזבח יהושע", נעבור דרך שרידי הכנסייה המתומנת שנבנתה על ידי זנון בשנת 484, ונקנח בתצפית מרהיבה למזרח - לכיוון אלון מורה ורכס הגדעונים. מתחתינו, כמו מונחת על כף היד - העיר שכם. זהו המקום הראשון שבו ביקר אברהם בהגיעו לכנען, וכאן בנה מזבח לה'. כאן התרחשה פרשת דינה ושכם בן חמור (בראשית ל"ד). מכאן נשקיף על "חלקת השדה" וקבר יוסף.

השכונה השומרונית: נצא מהאתר הארכיאולוגי ונחזור לסיור בשכונה השומרונית. מי שרוצים להתרשם מקרוב ולהרחיב את הידיעות על העדה השומרונית יכולים לבקר במוזיאון

הר גריזים צילום מוטי שפי

השומרונים הנמצא בשכונה השומרונית (כניסה בתיאום ובתשלום). נבקר ברחבת אתר הטקס של הזבח השומרוני. מומלץ לבקר במפעל לייצור טחינה במכוונת של פעם ובטעם מדהים. הביקור כולל טעימה של "שוט" טחינה גולמית חמה, שזה עתה יצאה מפס הייצור. המפעל הוא סוג של "שלום זוטא" - בעל הבית הוא שומרוני, הפועלים - מוסלמים משכם, והכשרות - של הרבנות הראשית. נשוטט בין בתי האבן ונראה את המזוזות האופייניות החקוקות מעל המשקופים בכתב השומרוני העתיק.

להזמנת סיורים מודרכים באתר הר גריזים, יש לפנות אל מרכז חינוך והסברה שומרון: 03-7942481
בחזה"מ פסח יתקיימו סיורים מומחזים ללא תשלום (מלבד דמי כניסה) לכל המשפחה.

הכותב הוא מנהל מרחב שומרון